

“మరియు, ముగింపులో”

(22:6-21)

Albert Baldingerనుండి అప్పు తెచ్చుకున్న వీటికంటే ప్రకటన పఠనము యొక్క మన చివరి పాఠాన్ని ఆరంభించడానికి శ్రేష్ఠమైన మాటలు లేవు:

దీర్ఘమైన, కష్టమైన మార్గాన పయనించాం ... అది “ఎత్తయిన పర్వతానికి” మనలను తెచ్చింది ఇక్కడనుండి మహిమ లోకం యొక్క క్షుప్త దర్శనం మనకు యివ్వబడింది. మన వెనుక “అపొకలిఫ్టే యొక్క నాలుగు గుర్రముల” కళేబరాలు, గతించిపోయిన అగ్ని పర్వతాల ధూళి, ఖర్చు చేయబడిన ప్రళయ తుఫానువలన కూలిపోయిన వస్తువుల కుప్ప, సాంఘిక భూకంపాలవలన పగిలిన సామానులు, అంతరార్థముగల [బబులోసు] మరియు భక్తిహీనమైన సామ్రాజ్యాల శిథిలాలు పడియున్నాయి. పాపము దుష్టత్వము మానవ వాంఛ వాటి హీన [కృత్యాలను] జరిగించాయి. ఆర్యగెడ్డోను అంతమయ్యింది. ప్రతి చోటను దేవుని గొట్టెపిల్ల జయించింది. ఇంకా ఏమి మిగిలిపోయింది?¹

ప్రకటనలో మిగిలిపోయిందంతా దాన్ని చుట్టివేయడమే. 22వ అధ్యాయంలో చివరి 16 వచనాలను ఆత్మ మిగుల్చుకున్నాడు.

తొలి చూపులో, ఈ పదహారు వచనాలు సంబంధం లేనివిగా² గోచరిస్తాయి. సన్నిహితంగా పరీక్షించితే, ఎక్కువ భాగం గ్రంథంలో ముందుగా కన్పించిన కీలక తలంపులను తిరిగి చెప్పడంలా కన్పిస్తాయి³ - మనం గుర్తుంచుకోవాలని ప్రభువు మనలను కోరిన సత్యాలు. ఈ లేఖన భాగానికి ప్రశ్నేకమైన ప్రాధాన్యత ఉంది ఎందుకంటే బైబిలు చివరి మాటలను అవి కలిగియున్నాయి, చివరిగా ఎన్నడే వ్రాయబడని దైవ ప్రేరేపితమైన మాటలు.⁴

తిరిగి చెప్పబడిన భావాలు

(22:6-8, 10, 12, 13, 16, 20, 21)

ప్రకటన 22:6-21నుండి వచ్చిన అనేక తలంపులు గ్రంథం యొక్క ప్రారంభపు మాటలను కనుపరచుచున్నాయి. అపొకలిఫ్టే ఆరంభాన్ని తిరిగి చదువు:

యేసుక్రీస్తు తన దాసులకు కనుపరచుటకు దేవుడాయనకు అనుగ్రహించిన ప్రత్యక్షత. ఈ సంగతులు త్వరలో సంభవింపనైయున్నవి; ఆయన తన దూత ద్వారా వర్తమానము పంపి తన దాసుడైన యోహానుకు వాటిని సూచించెను. అతడు దేవుని

వాక్యమునుగూర్చియు యేసుక్రీస్తు సాక్ష్యమునుగూర్చియు తాను చూచినంతమట్టుకు సాక్ష్యమిచ్చెను (1:1, 2).

22వ అధ్యాయంలో దూత యోహానుకు యిలా తెలిపినట్టు చదువుతాం: “... ఈ మాటలు నమ్మకములును సత్యములునై యున్నవి; ప్రవక్తల ఆత్మలకు దేవుడగు ప్రభువు, త్వరలో సంభవింపవలసినవాటిని తన దాసులకు చూపుటకై తన దూతను పంపెను” (6 వ.; 16 వ. కూడ చూడు). “యోహాను నేను ఈ సంగతులను వినినవాడను చూచినవాడను” అని యోహాను వ్రాశాడు (8వ వ.).⁵ ఈ విధంగా, ప్రకటన గ్రంథము (కొందరు తలంచినట్లుగా) దైవప్రేరేపితము కాని మూలమునుండి తెగలు తెగలుగా వచ్చిన తలంపులు కావని, అది తన యొద్దనుండియే వచ్చినదని దేవుడు గుర్తు చేస్తున్నాడు.

1వ అధ్యాయంలోని ప్రారంభపు మాటల్లో “ఈ సంగతులు త్వరలో సంభవింపనై యున్నవి” అనే ప్రయోగముంది (1 వ.). ఆ అధ్యాయంలోని 3వ వచనంలో “సమయము సమీపించినది” అని ఉంది. 22వ అధ్యాయంలో ఆలాటి మాటలే ఉన్నాయి: “త్వరలో సంభవింపవలసినవాటిని తన దాసులకు చూపుటకై తన దూతను పంపెను” అని 6వ వచనం అంటుంది. ఈ గ్రంథమందున్న ప్రవచన వాక్యములకు ముద్ర వేయవలదు;⁶ “కాలము సమీపమైయున్నది” అని 10వ వచనంలో దూత యోహానుకు చెప్పినట్లు చూస్తాం. తన దినములలో హింసింపబడుతున్న క్రైస్తవులను ప్రోత్సహించడానికి ప్రకటన (గ్రంథం) అంతేగాని భవిష్యత్తులో వేల సంవత్సరాలకు సంబంధించిన సంఘటనలకు టైమ్‌టేబుల్ యివ్వడానికి కాదు.

పైగా, ఈ గ్రంథ వాక్యములను చదువువారికిని గైకొనువారికిని ప్రత్యేకమైన దీవెన తొలి పలుకులలోనే కనుగొంటాం: “ఈ ప్రవచనవాక్యములు చదువువాడును, వాటిని విని యిందులో వ్రాయబడిన సంగతులను గైకొనువారును ధన్యులు” (1:3బి). ప్రకటన ఆలాటి మాటలతోనే ముగింపు చేస్తుంది: “ఈ గ్రంథములోని ప్రవచనవాక్యములను గైకొనువాడు ధన్యుడు” (22:7బి). ఈ పఠనము వివేకపు విన్యాసం కాదని; మన స్వభావాన్ని, జీవితాలను మార్చబడడానికి ఉద్దేశింపబడిందని ఈ వచనంలో దేవుడు మనకు గుర్తు చేస్తున్నాడు.

“ఆసియాలో ఉన్న యేడు సంఘములకు” అని మొదటి అధ్యాయంలో యోహాను అడ్రస్ చేశాడు (1:4ఎ; 1:11 చూడు). చివరి అధ్యాయంలో ప్రభువు యోహానుతో యిలా అంటారు: “సంఘములకోసరము ఈ సంగతులనుగూర్చి మీకు సాక్ష్యమిచ్చుటకు యేసు అను నేను⁷ నా దూతను పంపియున్నాను” (22:16ఎ). స్థానిక సంఘము యొక్క ప్రాముఖ్యతను దేవుడు నొక్కి చెప్పుతున్నాడు. స్థానిక సంఘాలకు సహాయం చేయడానికిని, వాటిని బలపరచడానికిని ఈ గ్రంథము రూపింపబడినట్లును ఆయన జ్ఞాపకం చేస్తున్నాడు.

1వ అధ్యాయంలో స్థానిక సంఘాలకు యోహాను యొక్క వందన వచనం, “కృపా సమాధానములు మీకు కలుగును గాక” (5బి వ.). 22వ అధ్యాయాన్ని ఈ ఆశీస్సులతో అతడు ముగిస్తున్నాడు: “ప్రభువైన యేసు కృప పరిశుద్ధులకు తోడైయుండును గాక” (21ఎ వ.). ఈ విధంగా మన నిరీక్షణకును, మన ఆదరణకును ఆదియందును,

అంతమందును దేవుని కృప ఉన్నదని మనం జ్ఞాపకం చేయబడ్డాం.

అధ్యాయం 1లో యోహాను ప్రభువైన యేసును గూర్చి యిలా వ్రాశాడు: “ఇదిగో ఆయన మేఘారూఢుడై వచ్చుచున్నాడు” (7ఎ వ.). ప్రకటన యొక్క చివరి భాగం యొక్క కీలకమైన ఆలోచన ఈ సంఘటన నిశ్చయమని చెప్పడమే.⁸ “నేను త్వరగా వచ్చుచున్నానని”⁹ ప్రభువైన యేసు ముమ్మారు అన్నారు:

ఇదిగో నేను త్వరగా వచ్చుచున్నాను, ఈ గ్రంథములోని ప్రవచనవాక్యములను గైకొనువాడు ధన్యుడు (22:7).

ఇదిగో త్వరగా వచ్చుచున్నాను. వానివాని క్రియలచొప్పున ప్రతివానికిచ్చుటకు నేను సిద్ధపరచిన జీతము నాయొద్ద ఉన్నది (22:12).

ఈ సంగతులనుగూర్చి సాక్ష్యమిచ్చువాడు - “అవును, త్వరగా వచ్చుచున్నానని” చెప్పుచున్నాడు. ఆమేనీ; ప్రభువైన యేసు, రమ్ము (22:20).

క్రీస్తు రాకడ యొక్క దినమును గూర్చియు, గడియను గూర్చియు మనకు తెలియదు గనుక మనం ఎల్లప్పుడు సిద్ధముగా ఉండవలెనని దేవుడు ఈ జ్ఞాపకములను దయచేసి యున్నాడు (మత్తయి 24:36).

చివరిగా, 1వ అధ్యాయంలో దేవునికిని, క్రీస్తుకును ప్రత్యేకమైన బిరుదులను చూచాం. 1:8లో సర్వాధికారియు దేవుడనగు ప్రభువు¹⁰ - “అల్ఫాయు ఓమెగయు నేనే” అని అన్నాడు. 1:18లో యేసు, “మొదటివాడను కడపటివాడను...” అని చెప్పుకున్నారు. 22వ అధ్యాయంలో ప్రభువైన యేసు “నేనే అల్ఫాయు ఓమెగయు, మొదటివాడను కడపటివాడను, ఆదియు అంతమునై యున్నాను” అని చెప్పుకున్నారు (13 వ.). ఆయన కుమారుడు, దేవుడైయున్నాడనియు ఆయన ఘనపరచబడి లోబడ పాత్రుడైయున్నాడనియు దేవుడు మనకు జ్ఞాపకము చేయగోరుచున్నాడు.

మన లేఖన భాగంలో యితర ఆలోచనలు తిరిగి చెప్పబడ్డాయి, కాని కీలకమైన సత్యాలపై దేవుని “చివరి మాటలను” మనం పరిశీలించినప్పుడు పరిశీలించుదాం.

చివరి మాటలు (22:6-21)

లేఖనాలపై చివరి మాటలు (6, 18, 19 వచనాలు)

“ఈ మాటలు నమ్మకమును సత్యములునై యున్నవి”¹¹ అని దూత యోహానుతో చెప్పడంతో మన లేఖన భాగం ఆరంభమౌతుంది (6ఎ వ.). 21, 22 అధ్యాయాల్లోని పరలోకపు వర్ణనకు ఈ ప్రతిపాదన ప్రత్యేకమైన వర్తింపు కలిగియుంది. ప్రకటన గ్రంథమంతటికీ సంబంధించిన సంగ్రహపు ప్రతిపాదనకు కూడ యిది ఉద్దేశింపబడి యుండవచ్చు. పైగా, లేఖనముల యావత్తుకు సంబంధించిన ప్రకటనయై కూడ యిది ఉండవచ్చు.

బైబిలు ఎందుకు నమ్మదగినదైయుంది? జవాబు 6వ వచనంలోని మాటల్లో కన్పిస్తుంది: “ప్రవక్తల ఆత్మలకు దేవుడగు ప్రభువు ...” బైబిలును రచించిన లేఖకులు తమ సొంత ఆలోచనలను, ఉద్దేశాలను మాటలను వ్రాయలేదు, కాని, దేవుడు వారి ఆత్మలను అదుపులో ఉంచుకున్నాడు. పేతురు యిలా నొక్కి చెప్పాడు, “... ప్రవచనము ఎప్పుడును మనుష్యుని ఇచ్చనుబట్టి కలుగలేదు గాని మనుష్యులు పరిశుద్ధాత్మవలన ప్రేరేపింపబడినవారై దేవుని మూలముగ పలికారు” (2 పేతురు 1:21).

బైబిలు దేవునినుండి కలిగినందున, దాన్ని మనం గౌరవించాలి. 18, 19 వచనాల్లో కన్పించినంత శక్తివంతమైన మాటలకంటే మరెక్కడను ఈ తలంపు అంత గట్టిగా నొక్కి పలుకలేదు:

ఈ గ్రంథమందున్న ప్రవచనవాక్యములను విను ప్రతివానికి నేను సాక్ష్యమిచ్చునది ఏమనగా - ఎవడైనను వీటితో మరి ఏదైనను కలిపినయెడల, ఈ గ్రంథములో వ్రాయబడిన తెగుళ్లు దేవుడు వానికి కలుగజేయును; ఎవడైనను ఈ ప్రవచన గ్రంథమందున్న వాక్యములలో ఏదైనను తీసివేసినయెడల, దేవుడు ఈ గ్రంథములో వ్రాయబడిన జీవవృక్షములోను పరిశుద్ధపట్టణములోను వానికి పాలులేకుండ చేయును.

ప్రకటనలోని భయంకరమైన తెగుళ్లను గూర్చి ఆలోచించు; ఎవడైనా ఈ గ్రంథానికి ఏదైనా చేర్చితే, ఆ తెగుళ్లచే అతడు శపింపబడతాడు. పరలోకపు అద్భుతమైన దీవెనలను గుర్తు చేసికో, జీవ వృక్షముతో చేర్చి; ఈ గ్రంథంలో వ్రాయబడినవాటిలో ఏదైనా తీసివేస్తే, ఆ దీవెనలను అనుభవించలేడు.¹²

క్రొత్త నిబంధనలో ఏ యితర రచన కూడా యింతటి కీడుతో ముందుగా భయపెట్టుతూ ముగించలేదు. అవి ప్రకటనలో ఎందుకు చేర్చబడ్డాయి? మనుష్యులు ఈ గ్రంథాన్ని అపార్థం కలిగియున్నందున కాబోలు. తమ సొంత ఆలోచనలను దానిలోనికి చొప్పించి, తమ ధియోలజీలో ఏకీభవించకపోతే దానిలో భాగాలను మార్చి వేస్తారని, కొన్ని భాగాలను వాటిలోనుండి తొలగిస్తారని ఎరిగి ఆయన ఈ మాటలు పలికి యుండవచ్చు.

కలపడం, తీసివేయడం అనే మాటలు క్రొత్త నిబంధన రచనలలో కన్పించవు, కాని లేఖనాలన్నిటి విషయంలో దేవుని స్వభావం ఆలాటిదే అన్నట్లు సూచింపబడింది. బైబిలు ఆరంభంలోనే ఈలాటి ఆలోచనలు కన్పిస్తాయి (ద్వితీయోపదేశకాండము 4:2), మధ్యలో కూడ కన్పిస్తాయి (సామెతలు 30:6). క్రీస్తు యొక్క సువార్తను చెరుపగోరేవాడెవడైనా శాపగ్రస్తుడే అని హెచ్చరించినప్పుడు పౌలు యిలాటి పాయింటునే చెప్పాడు (గలతీయులకు 1:6-9).

వాక్యానికి కలపడం అనే పాపం విషయం ప్రత్యేకమైన శ్రద్ధను చూపు: ఒక రూపంగా బైబిలు సంబంధమైన ఆచరణ కలిగియున్నంతవరకు, కొంచెం కలపడంలోను లేక దానిమీద విస్తరించి మాట్లాడడంలోను హాని ఉండదని కొందరు తలంచుతారు. వాక్య సత్యాలను చులకన చేసి తృణీకరించేవారు ఎంత దోషులో, అనాలోచనగా ఆయన మాటలకు చేర్చేవారు అంతే దోషులని దేవుడు అంటున్నాడు.

లేఖనముల మీద చివరి మాట ఏమి? బైబిలు దేవునినుండి వచ్చింది గనుక, అది గౌరవించబడాలి!

ప్రభువైన యేసు మీద చివరి మాట (7, 12, 13, 16, 20 వచనాలు)

ప్రకటన యొక్క తొలి పలుకుల్లో, “యేసుక్రీస్తు... ప్రత్యక్షత” అని నొక్కి చెప్పబడింది (1:1). గ్రంథమంతటిలో క్రీస్తు ప్రధాన పాత్ర వహించారు. అదేవిధంగా, ముగించే భాగంలోను ఆయన ప్రధాన పాత్ర వహిస్తున్నారు. “నేను వస్తున్నానని” ఆయన మాటి మాటికన్నారు (7, 12, 20 వచనాలు). “అల్ఫాయు, ఓమెగయు, మొదటివాడను కడపడివాడను, ఆదియు అంతమునైయున్నట్టు” ఆయనను పిలిచారు (13 వ.). పైగా, ఆయన “దావీదు వేరు చిగురును,¹³ ప్రకాశమానమైన వేకువ చుక్కయునైయున్నట్టు” ఆయనను వివరించారు (16బి వ.).

“దావీదు వేరు చిగురును సంతానమును” అనే ప్రయోగం, ఆయన దేవత్వాన్ని స్థిరపరచుతుంది, యేసు దావీదు వంశ తీగకు మూలమైయున్నవారు. మరియు ఆయన మానవత్వంలో, ఆయన దావీదు సంతానమైయున్నాడు. పాత నిబంధనలోని దావీదు సంతతికి సంబంధించిన వాగ్దానం ప్రభువైన యేసు జననం, జీవితం, మరణం, పునరుత్థానం, ఆరోహణం అనేవాటిలో రియలైజ్ చేయబడ్డాయి లేక నెరవేర్చబడ్డాయి (అపొస్తలుల కార్యములు 2:24-36¹⁴).

తుయత్తెరలోని జయించినవారికి “వేకువ చుక్కను” ఇచ్చేదను అని ప్రభువైన యేసు వాగ్దానం చేశారు (ప్రకటన 2:28). సూర్యోదయానికి ముందుగా సాధారణంగా దిబ్బుండలముపై ఉదయ నక్షత్రము ఆకాశంలో కన్పిస్తుంది. అది నూతన దినాన్ని ప్రకటిస్తుంది.¹⁵ ప్రకటన యొక్క చివరి మాటల్లో, ప్రభువైన యేసు “ప్రకాశమానమైన వేకువ చుక్కయునైయున్నట్టు” నొక్కి చెప్పబడింది (16బి వ.).

యేసును గూర్చిన చివరి మాట ఏమి? ఆయన మనకు సమస్తములో సమస్తం (“మొదటివాడును, కడపటివాడును”) మన నిరీక్షణకు ఆధారమునైనవాడు (“ప్రకాశమానమైన వేకువ చుక్క”)!

దేవునిపై చివరి మాట (8బి, 9 వచనాలు)

మన లేఖన భాగంలో చివరి మాట యేసును గూర్చి మాత్రమే కాదు, దేవుని మీద కూడా చివరి మాట ఉంది. పరలోకాన్ని గూర్చి దూత యోహానుకు వివరిస్తుండగా, అపొస్తలుడు తిరిగి (19వ అధ్యాయంలోవలె) కలతపరచబడి అదే తప్పు చేశాడట:

నేను విని చూచినప్పుడు వాటిని నాకు చూపుచున్న దూతపాదముల యెదుట నమస్కారము చేయుటకు సాగిలపడగా,¹⁶ - అతడు “వద్దునుమీ. నేను నీతోను, ప్రవక్తలైన నీ సహోదరులతోను, ఈ గ్రంథమందున్న వాక్యములను గైకొనువారితోను సహదాసుడను; దేవునికే నమస్కారము” చేయుమని చెప్పెను (8బి, 9 వచనాలు).

19వ అధ్యాయంలోని సందేశాన్ని దూత మరల చెప్పాడు: యోహాను ఎలాగో, తానును అలాగే అదేశాల క్రింద ఉన్నట్టును, గనుక ఆరాధనకు పాత్రుడు కానట్టును దూత తెలిపాడు.¹⁷

దేవుని గూర్చిన చివరి మాట ఏమి? ఆయనకు నమస్కరించు: ఆయనను స్తుతించు,

ఆరాధించు, నీ జీవితంలో ఆయనను మొదటిగా ఉంచుకో! (మత్తయి 6:33 చూడు.)

విధేయత మీద చివరి మాట (7, 10-12, 14, 15 వచనాలు)

లేఖనాల మీదను, ప్రభువైన యేసుమీదను, దేవుని మీదను “చివరి మాటలు” చూచాం. గంభీరమైన ఈ సత్యముల వెలుగులో ప్రభువు మనకు చెప్పినవాటిని చేయుటలో లేక చేయకుండుటలో వ్యత్యాసమేమైనా ఉంటుందా? ఈ గ్రంథ వాక్యములను “గైకొనువారు” ధన్యులని ముందుగానే చూచాం (7 వ.). 14, 15 వచనాలు ఈ భావనను వివరిస్తాయి:

జీవవృక్షమునకు హక్కుగలవారై, గుమ్ముములగుండ ఆ పట్టణములోనికి ప్రవేశించునట్లు తమ వస్త్రములు¹⁸ ఉడుకుకొనువారు¹⁹ ధన్యులు. కుక్కలును మాంత్రికులును వ్యభిచారులును నరహంతకులును విగ్రహారాధకులును అబద్ధమును ప్రేమించి జరిగించు ప్రతివాడును వెలుపటనుండురు.²⁰

మన స్టడీస్ లో ముందుగా మనం చూచినట్లు, ఆయన చిత్తానికి లోబడడంవలన ప్రభువైన యేసు రక్తంలో మనం “మన వస్త్రాలను ఉడుకుకొంటాం” (7:14).²¹ మన జీవితాలను ప్రభువుకు లోబరచుకొనడానికి యిష్టపడకుంటే, మనం పరలోకంలో ప్రవేశించము.

22:15లోని భక్తిహీనుల జాబితా 21:8లో కన్పించేలాటిదే, “కుక్కలు” అనే మాట ఒక్కటే మినహాయింపు. కుక్కలను ముద్దుగా సాకుకునేవారి ప్రపంచంలో నీవు నివసిస్తున్నట్లయితే, ఈ మాట నీకు వింతగా తోచవచ్చు. ఈ వచనాన్ని అర్థం చేసికొనడానికి పెంపుడు కుక్కలను గూర్చి ఆలోచింపకు. అసహ్యంగా తిరిగే కుక్కను గూర్చి ఆలోచించు. ప్రకటన వ్రాయబడినప్పుడు, కుక్కలు మందలుగా తిరుగుతూ అసహ్యంగా తింటాయి. బైబిల్లో ఈ పదం భక్తిహీనులను సూచించడానికి ఉపయోగించబడింది. (ద్వితీయోపదేశ కాండము 23:18; 1 రాజులు 21:19; కీర్తన 22:16, 20; ఫిలిప్పీయులకు 3:2 చూడు.)

7, 14, మరియు 15 వచనాలు విధేయత యొక్క జవాబు 10నుండి 12 వచనాలలో తెలుపబడింది. ఈ వచనాలు వింతైన భాష కలిగియున్నాయి. దూత యోహానుతో యిలా చెప్పాడు,

ఈ గ్రంథముందున్న ప్రవచనవాక్యములకు ముద్రవేయవలదు; కాలము సమీపమై యున్నది; అన్యాయము చేయువాడు ఇంకను అన్యాయమే చేయనిమ్ము, అపవిత్రుడైన వాడు ఇంకను అపవిత్రుడుగానే యుండనిమ్ము, నీతిమంతుడు ఇంకను నీతిమంతుడు గానే యుండనిమ్ము, పరిశుద్ధుడు ఇంకను పరిశుద్ధుడుగానే యుండనిమ్ము (10బి, 11 వచనాలు).

“ఇదిగో త్వరగా వచ్చుచున్నాను ... నేను సిద్ధపరచిన జీతము నాయొద్ద ఉన్నది” అని ప్రభువైన యేసు అన్నారు (12ఎ వ.).

నీతిమంతుడు యింకను నీతిమంతుడుగానే ఉండనిమ్మని, పరిశుద్ధుడు యింకను పరిశుద్ధుడుగానే ఉండనిమ్మని ప్రభువు ఎందుకు కోరారో సులభంగా గ్రహించవచ్చు -

అయితే అన్యాయస్థుని యింకను అన్యాయస్థునిగానే, అపవిత్రుని యింకను అపవిత్రుడుగానే ఉండనిమ్మని ఆయన ఎందుకు అన్నట్లు? ఈలాటి సందర్భాల్లో లేఖనం ఏమి చెప్పుతుందో నిశ్చయంగా తెలియకపోయినా, అది ఏమి చెప్పడం లేదో తెలిసికోవచ్చు: (1) మనుష్యుడు ఎలా బ్రతికినా వాడు పరలోకానికి వెళ్లడాడని యిది ఉపదేశించడం లేదని మనం తెలిసికోవచ్చు (14, 15 వచనాలు చూడు). (2) తప్పు చేయడానికి యిది ప్రోత్సాహం యివ్వనుద్దేశించలేదని మనకు తెలుసు. (మేలు చేయడంలో యిది నొక్కి చెప్పుతుంది.) (3) పాపం చేసేవారందరు నిరీక్షణ లేనివారని గనుక వారిని గూర్చి మనం పట్టించుకోవసరం లేదని యిది ఉపదేశించడం లేదని మనకు తెలుసు. (17వ వచనంలోని ఆహ్వానాన్ని గమనించు.)

ఆలాటప్పుడు, 11వ వచనం యొక్క ఉద్దేశమేమి? సమయం కొంచెము అనేదానిమీద ఆ వచనానికి ముందు వెనుకల నొక్కి చెప్పినదాని వెలుగులో (10, 12 వచనాలు) సమయం మరియు అవకాశం అయిపోతున్నాయనేది సందేశమైయుండవచ్చు.²² భక్తిహీనులు వారి జీవితాలను వెంటనే మార్చుకోవటమే, అది బహు ఆలస్యంగా మారిపోవచ్చు: సిద్ధపడనివాడు, నిత్యత్వమంతటిలో సిద్ధపడనివాడివలెనే మిగిలిపోతాడు. ఈ జీవితంలో సిద్ధపడినవారు అదే స్థితిలో యుగ యుగాలు ఉండిపోతారు.

నేను నీవు నిశ్చయం కలిగియుండగలిగే కాలం కేవలం ప్రస్తుతం మాత్రమే. “ఇదే ‘రక్షణ దినమని’ ” బైబిలు ఉపదేశిస్తుంది (2 కొరింథీయులకు 6:2). ప్రభువుకు లోబడాలని మనం ఎరిగి, అలా చేయడంలో తప్పిపోయినట్లయితే, ఈ మూడింటిలో ఏ ఒక్కటైనా సంభవించవచ్చు: (1) క్రీస్తు ప్రభువు రావచ్చు (ప్రకటన 1:7; 22:7, 12, 20); (2) మనం మరణించవచ్చు (హెబ్రీయులకు 9:27); లేదా (3) పాపంలో మనం కఠినమైపోయి తిరిగి మారుమనస్సు పొందడం అసాధ్యం కావచ్చు (హెబ్రీయులకు 6:4-6).

లోబడడంలోని చివరి మాట ఏమి? మనం ప్రభువుకు లోబడాలి, అది మనం యిప్పుడే చేయాలి.

కృపమీద చివరి మాట (12, 17, 21 వచనాలు)

కృప మీద నొక్కి చెప్పి ప్రకటన ఆరంభమౌతుంది, ముగించబడుతుంది (1:4; 22:21). మన విధేయత మీద, మన చర్యల మీద, మనం ఏలాటి జీవితాలను జీవిస్తున్నామనే దానిమీద ఈ గ్రంథము నొక్కి చెప్పుతుంది (2:2; 14:13; 20:12): మన ప్రస్తుత లేఖన భాగంలో, ప్రభువు యిలా అన్నారు, “ఇదిగో త్వరగా వచ్చుచున్నాను. వానివాని క్రియలచొప్పున ప్రతివానికొక్కటకు నేను సిద్ధపరచిన జీతము²³ నాయొద్ద ఉన్నది” (22:12). “తమ వస్త్రములను” ఉడుకుకొనువారు జీవవృక్షమునకు హక్కుగలవారు (14 వ.). అయినా, మన రక్షణను మనం సంపాదించుకోలేమని మనం మరచిపో కూడదు, మనం కృపవలననే రక్షింపబడతాం.

ప్రభువు యొక్క కృప మహదైశ్వర్యం 17వ వచనంలోని ఆహ్వానమందు బహు కోమలంగా వ్యక్తపరచబడింది: “**ఆత్మయు** పెండ్లి కుమార్తెయు ‘రమ్ము’²⁴ అని చెప్పుచున్నారు; వినువాడును ‘రమ్ము’ అని చెప్పవలెను; దప్పిగొనిన వానిని రానిమ్ము; ఇచ్చయించువానిని

జీవజలమును ఉచితముగా పుచ్చుకొననిమ్ము.”²⁵

“అత్యయ” అంటే ప్రకటన గ్రంథాన్ని ప్రేరేపించిన పరిశుద్ధాత్మ (2:7; 14:13), ఆయన తక్కిన బైబిలును ప్రేరేపించినట్లే (2 పేతురు 1:21) దీన్ని చేశారు. (మనం ముందుగా చూచినట్లే) ప్రకటనలో “పెండ్లికుమార్తె” సంఘం, యేసు రక్తముచే రక్షింపబడినవారు. మత్తయి 28:19లోని మాటలచే ఉద్దేశం కలిగింపబడి, నమ్మకమైనవారికి వాగ్దానం చేయబడిన దీవెనలకు సంఘం ప్రతి ఒక్కరిని ఆహ్వానిస్తుంది. ఆహ్వానం ప్రతి ఒక్కరికి గనుక, దాన్ని విన్నవారు “రమ్ము” అని యితరులకు అందించాలి.

“జీవజలముల ఊటను విసర్జించి, తమ కొరకు తొట్లను, అనగా బద్దలై నీళ్లు నిలువని తొట్లను తొలిపించుకొన్న” దేశము అత్యయ సంబంధమైన దాహముచే సొమ్మసిల్లుతుంది (యిర్మీయా 2:13). లోకము మానవాళికి “వ్యభిచారసంబంధమైన అపవిత్రకార్యములతోను నిండిన పాత్రను” అందిస్తుంది (ప్రకటన 17:4), మనుష్యులు దాన్ని మత్తుగా త్రాగి దాని తృప్తిలో భయంకరంగా కాలిపోతున్నారు. అంతరంగపు తృప్తిని నిజంగానే తీర్చగల ఆ ఒక్కరే ఈ ఆహ్వానాన్ని పంపుతున్నారు: “దప్పిగొనినవానిని రానిమ్ము; ఇచ్చయించువానిని జీవజలమును ఉచితముగా పుచ్చుకొననిమ్ము.”

నీకు గొప్ప ఐశ్వర్యం ఉందా? “జీవ జలమును” నీవెన్నడు సంపాదించుకోలేవు. నీకు పైసా కూడ లేదా? ఫరవాలేదు; అది “ఉచితమే.”

కృపమీద చివరి మాట ఏమి? అది లేకుండా నీవు రక్షింపబడలేవు - అయితే దాని అవసరత గుర్తించి (మత్తయి 5:6). ప్రభువునొద్దకు వచ్చేవరకు నీవు రక్షింపబడలేవు.

ముగింపు (22:20)

మన వరుస ముగించబడుతుండగా, మన స్టడీస్ వలన నీవు ఆశీర్వదింపబడ్డావని నా అంతరంగమంతటితో నా ప్రార్థన. మేలుకొరకు నీవు ఏదో ఒక విధంగా మారియుంటావని నేను నిరీక్షిస్తాను.

ఈ చివరి పాఠం యొక్క ఆరంభంలో, ప్రకటన చివరి వచనాలలో కీలకమైన ఆలోచన క్రీస్తు తిరిగి రావడం. నమ్మకమైన తనవారికి బహుమానలివ్వడానికి ప్రభువు తిరిగి వస్తారనే ఆలోచన ఆది క్రైస్తవులకు బహు ప్రశస్తమైనది (2 తిమోతి 4:8; తీతు 2:13). తమ శోధనలలో వారిని నిలబెట్టి, ముందుకు సాగడానికి వారికి హృదయం యివ్వబడింది: “మారన్ ఆత” అనే ఒక ఎక్స్ ప్రెసన్ వారికుంది (1 కొరింథీయులకు 16:22), అది అరామి పదం ప్రాథమికంగా దాని అర్థం “ప్రభువు వచ్చుచున్నాడు” లేక “Come, O Lord!” అది విశ్వాసాన్ని వ్యక్తపరచడం, ఆయన వస్తారని, తన రాకడను త్వరపెట్టుమని ప్రార్థన అందులో ఉంది. ప్రభువు భోజనాన్ని ఆచరించడంలో ఆది క్రైస్తవులు ఈ ప్రార్థనను ఉపయోగించినట్లు ఆది రచయితల సాక్ష్యముంది.²⁶ బలమైన ఆలాటి విశ్వాసమే మన లేఖన భాగంలో 20వ వచనమునందు వ్యక్తపరచబడింది: “అవును, త్వరగా వచ్చు చున్నానని” ప్రభువు చెప్పిన తోడనే, యోహాను యిలా స్పందించాడు, “అమేన్, ప్రభువైన యేసూ, రమ్ము.”

నీ సంగతి ఏమి? “ఆయన ప్రత్యక్షతను” నీవు అపేక్షిస్తున్నావా (2 తిమోతి 4:8)? “మహా దేవుడును మన రక్షకుడైన క్రీస్తుయేసు యొక్క ప్రత్యక్షతకొరకు నీవు ఎదురు చూస్తున్నావా” (తీతు 2:13)? ఇప్పుడే క్రీస్తు ప్రత్యక్షమైనట్లయితే, నీవు సంతోషంతో నింపబడతావా లేక భయముతో నింపబడతావా? యోహానుతో చేరి, “ఆమేన్. ప్రభువైన యేసూ, రమ్ము” అని నీవు అనగలవా?

అది నీవు చేయలేకపోయినట్లయితే, ఈ దినము ముగియక ముందే, “జీవవృక్షమునకు హక్కు కలిగియుండునట్లు గుమ్ముములలో గుండ ప్రవేశించుటకు” (ప్రకటన 22:14).²⁷ “నీ వస్త్రాలను ఉడుకుకోమని” నా ప్రార్థన. ఒకనాడు నీతో కూడ దేవుని సింహాసనము ఎదుట నిలిచి ఆయనకు స్తుతులు సల్పుటకు నేను నిరీక్షిస్తున్నా!

ఉపదేశకులకు, సువార్తికులకు నోట్లు

ఈ పాఠానికి వేరే పేరు - “దేవునికి చివరి మాట ఉంది.”

“(క్రీస్తు రాకడకు) నీవు సిద్ధమా?” అనేది ఈ లేఖన భాగానికి మరొక అప్రోచ్ (విధానం):

- (1) నీవు ప్రత్యుత్తరమిచ్చావా? (6, 7 వచనాలు);
- (2) నీవు భక్తి గౌరవములు గలవాడవా? (8, 9 వచనాలు);
- (3) నీవు నీతిమంతుడవా? (10-12 వచనాలు);
- (4) నీవు విమోచింపబడ్డావా? (14-16 వచనాలు);
- (5) నీవు స్వీకరించువాడవా? (16, 17 వచనాలు);
- (6) నీవు గౌరవంగలవాడవా? (18, 19 వచనాలు);
- (7) నీవు ఆనందిస్తున్నావా? (20, 21 వచనాలు).

22:6-21లకు సంబంధించి అనేకమంది రచయితలు రెండవ రాకడపై తమ ఆలోచనలు కేంద్రీకరించుకున్నారు.

ఈ మూలంలోని భాగాలను పాఠాలకు ఆధారంగా వాడవచ్చు. ప్రకటన మీద తన వ్యాఖ్యానంలో Burton Coffman “క్రీస్తు అల్ఫాయు, ఓమెగయు” మరియు “క్రీస్తు వేరును, నక్షత్రమును” అనే ప్రసంగంలోని నోట్సును చేర్చాడు.²⁸

ప్రకటన గ్రంథాన్ని నీవు ఉపదేశించిన తరువాత, గ్రంథం మొత్తాన్ని ఒకటి, రెండు క్లాసుల్లో నీవు రివ్యూ చేయగోరవచ్చు. Frank Pack అలాటి రివ్యూను వ్రాశాడు.²⁹

Expository పాఠాలు వరుసను ఉపదేశించిన తరువాత, ఈ గ్రంథ సందేశాన్ని ఉపదేశించే యితర మార్గాలున్నాయి. *The Seer, the Saviour, and the Saved* అనే తన పుస్తకంలో James Strauss అంశాల ప్రకారం చదవవచ్చునని అంటాడు: దేవుని గూర్చి, దేవదూతల గూర్చి, అపవాది, పరలోకము, నరకము వగైరాలను గూర్చి ప్రకటన ఏమి బోధించిందో అనే విధానం Hugo McCord - *The Royal Route of Revelation* అనే తన పుస్తకంలో, అంశ క్రమమైన రివ్యూ నిచ్చాడు.³⁰

సూచనలు

¹Albert H. Baldinger, *Preaching From Revelation: Timely Messages for Troubled Hearts* (Grand Rapids, Mich.: Zondervan Publishing House, 1960), 117. ²పదహారు వచనాల్లో ఉన్న కష్టమేమంటే, ప్రతి సందర్భంలో ఎవరు మాట్లాడుతున్నారో చెప్పడం అంత సులభం కాదు. యేసుయొక్కయు, యోహాను దూతయొక్కయు వర్తమానాలు కలిసిపోతాయి. మాట్లాడింది ఎవరైనా సందేశం దేవునిదని మనం గుర్తించాలి. ముందుగా చర్చించిన విషయాలను తిరిగి వర్ణించను. “ప్రకటన 1లో,” “నాథా! ఎందాక?” అనే పాఠంలో వీటిలో అనేక పదాలను చర్చించారు. ³పుస్తకం క్రీ.శ. 96లో వ్రాయబడిందని, అది డొమిషియన్ ఏలుబడి కాలమని యిది ఊహిస్తుంది. ⁴ఆది భాషలో “I” అనేది నేనే అని యుంటుంది. వ్రాసింది అధికారపూర్వక మయ్యిందని తన పాఠకులు తెలిసికోవాలని యోహాను కోరాడు. ఈ పుస్తకం ఊహవలన కలిగింది కాదని, తాను ఏమి చూచాడో, విన్నాడో వాటినే వ్రాసినట్లు వారు ఎరగాలని అతడు కోరాడు. ⁵“మాటలకు ముద్ర వేయవలదని” ఆజ్ఞాపించడంలో, అవి పూర్ణంగా వ్యాపించాలని నొక్కి చెప్పబడింది. “ముద్ర వేయుమని” దానియేలు వర్తమానానికి యిది పూర్తిగా వ్యతిరేకం (దానియేలు 12:4). “ప్రకటనను గూర్చి తెలిసికొనవలసిన ఏడు వాస్తవాలు” అని “ప్రకటన, 1లో” ముద్ర వేయుటకు వ్యతిరేకంగా ముద్రవేయవలదు అనే నోట్లు చూడు. ⁶ఆది భాషలో “యేసు అను నేను” నొక్కి చెప్పబడింది. ⁷1నుండి 21 అధ్యాయాలవరకు ఎన్నిసార్లుండో అన్నిసార్లు “త్వరగా వచ్చుచున్నాను” అనేది 22వ అధ్యాయంలోనే ఉంది. ⁸మన పఠనమంతటిలో తాత్కాలికమైన “రాకడలకును,” రెండవ రాకడకును వ్యత్యాసాన్ని గుర్తించడం అంత తేలిక కాదు. రోమును శిక్షించడానికి ప్రభువు “రావడమనేది” మొదటి శతాబ్దపు హింసించబడెడు క్రైస్తవులకు ప్రధానంగా ఉండవచ్చు. నేడు నివసించే మనకు, ఈ రెఫరెన్సులు ఏ సమయంలోనైనా ప్రభువు రావచ్చుననే భావనను కలిగిస్తాయి. రెండు రకాలైన “రాకడ” ఏకంగా కలిసిపోతాయి. J. W. Roberts వారు “ఆ సంఘటనను ఎదురు చూచినందున కడసారి రాకడ మాట్లాడి తాత్కాలిక రాకడ వర్ణించడమయ్యింది” (*The Revelation to John [The Apocalypse], The Living Word Commentary Series* [Austin, Tex.: Sweet Publishing Co., 1974], 199). ⁹తెలుగులో యిది “శండ్రి” మాట్లాడినట్లుంది. “ప్రకటన, 1లో” “నాథా! ఎందాక?” అనే పాఠంలో 1:8పై నోట్లు చూడు.

¹⁰యేసు “నమ్మకమైనవాడును సత్యవంతుడును” ముందుగానే పరిచయం చేయబడ్డారు (3:14; 19:11); ఆయన మాటలు ఆ లక్షణాలు కలిగియుండడం సహజమే. ¹¹లేఖనంలో ఈ సందర్భమందు, ప్రకటనలోని అనేకమంది రచయితలు కలవలేదని అంటారు. నేను కూడా అదే అక్కరను ప్రతిధ్వనిస్తాను. ¹²యెషయా 11:1 చూడు. “ప్రకటన, 2లో” “యోగ్యమైన గొట్టిపిల్ల” అనే 5:5 మీద కామెంట్స్ చూడు. ¹³నేడు యేసు పరలోకమందు దావీదు సింహాసనం మీద కూర్చుండియున్నట్లు చూచాం. ¹⁴“ప్రకటన, 1లో” “యెజెబెలు సభ్యురాలుగానున్న సంఘం” అనే పాఠంలో 2:28 మీద నోట్లు చూడు. ¹⁵19వ అధ్యాయంలో కన్పించేదానికి భిన్నంగా యోహాను యాక్షన్ ఉన్నట్లు Burton Coffman అన్నాడు. 19వ అధ్యాయంలోనైతే, యోహాను దూత పాదముల యెదుట “సాగిలపడగా” (ఆరాధింప) (10 వ.). 22వ అధ్యాయంలో దాదాపుగా అదే పని జరిగింది (8 వ.). Coffman ప్రకారం, రెండవసారి యోహాను యొక్క ఉద్దేశం దేవుని ఆరాధించడం. ఆయన వర్తమానికుని యొద్ద పడడంలో తప్పు జరిగింది. రెండుసార్లు దాదాపుగా సృష్టికర్తకు బదులు సృష్టమును పూజించడం దోషమౌతుంది. అయినా యిది ఆలోచించ తగిందని Coffman అంటాడు. (*Commentary on Revelation* [Austin, Tex.: Firm Foundation Publishing House, 1979], 523.) ¹⁶“సత్య దేవుని ఆరాధననుండి మనుష్యులు తిరిగిపోయి అసంఖ్యాకులగు దూతలను, పరిశుద్ధులనబడేవారిని పూజించడానికి మళ్లినట్లు తరువాత సంఘ చరిత్ర యొక్క వివరణమైయుంది” (Frank Pack, *Revelation, Part 2, The Living Word Series* [Austin, Tex.: R. B. Sweet Co., 1965], 70). ¹⁷“Blessed are they that do his commandments” అని KJVలో ఉంది. గ్రీకులో “తమ వస్త్రములను ఉడుకుకొనువారు” మరియు “ఆయన ఆజ్ఞలను గైకొనువారు” అనేవి ఒకేవిధంగా కన్పిస్తాయి. లేఖనాధారం “వస్త్రములను ఉడుకుకొనువారు” అనేదాన్ని యిష్టపడుతుంది. అయితే వాటి రెండింటి అర్థం ప్రాథమికంగా ఒక్కటే. ¹⁸ఆది భాషలో “Wash” అనే పదం వర్తమాన కాలంలో ఉంది “continue to wash” అని తర్జుమా చేయవచ్చు. దేవుని వాక్యపు వెలుగులో మనం నడుస్తుండగా, క్రీస్తు రక్తము ప్రతి పాపమునుండి మనలను పవిత్రులనుగా చేయును (1 యోహాను 1:7). ¹⁹తీర్పు దినం తరువాత “కుక్కలును,” దుష్టులైన మనుష్యులును సూర్యకాంత పద్మరాగపు ప్రాకారమునకు బయట ఉంటారని మనం చిత్రించకూడదు. “వెలుపటి నుండురు” అంటే వారు “లోపల” ఉండరని అర్థం. 22:15లో పేర్కొనబడినవారు అగ్నిగుండంలో పడవేయబడతారనేదాన్ని 21:8లోని మాటలు తేటపరుస్తున్నాయి. దీన్ని వేరే స్థలంలో “వెలుపటి చీకటి” అని అన్నాడు (మత్తయి 8:12).

²¹“ప్రకటన, 2లో” కన్పించే 7:14పై నోట్లు చూడు. ²²11వ వచనానికి సంబంధించి యితర అవకాశాలుంటాయి: ఇందులో శ్లేషార్థం కాని, పరిహాసపు మాటగాని ఉండవచ్చు: “నీవు కోరుకున్న విధానంలో జీవించు, పర్యవసానాలను ఎదుర్కొనడానికి సిద్ధపడు.” నీ దృష్టియొక్క యిష్టము చొప్పునను నీ హృదయము యొక్క కోర్కె చొప్పునను నడుపుము అయితే “వీటన్నిటినీబట్టి” తీర్పులోనికి తేబడతావు అనే ప్రసంగి 11:9 సమాంతరంగా ఉంది. మారుమనస్సు పొందలేనంతగా పాపంలో కఠినపరచబడినవారిని (హెబ్రీయులకు 6:4-6 చూడు) కొందరు 11వ వచనం చివరి భాగంలో చూస్తారు. ²³“Reward” అని తర్జుమా చేయబడింది. “What is due” అని అర్థం; అది (తెలుగులో చెప్పబడినట్టు) జీతమే. ²⁴మొదటి రెండు “comes” అనే పదాలు క్రీస్తుకు అడ్రస్ చేయబడియుంది (20వ వచనంలోవలె) మూడవ “రమ్ము” అనేది నశించినవారికి అడ్రస్ చేయబడింది. ప్రభువు నొద్దకు రావలసిన వారిని సూచించడానికి ఈ మూడు సమాంతరాలుగా ఉన్నాయి. ²⁵17వ వచనాన్ని యెషయా 55:1తో పోల్చి చూడు. ²⁶ఈ వాక్యము Robertsనుండి సేకరించాడు 201. ²⁷నీవు ఈ పాఠాన్ని ప్రసంగం చేసికొనగోరితే, క్రైస్తవుడగుట ఎలా (మార్కు 16:16; అపొస్తలుల కార్యములు 2:38) లేక వున్నప్పుడెంతవరకేది ఎలా (అపొస్తలుల కార్యములు 8:22; యాకోబు 5:16) అనేవాటిని వివరించు. ²⁸Coffman, 528-29, 532-34. ²⁹Pack, 75-80. ³⁰Hugo McCord, *The Royal Route of Revelation* (Nashville: 20th Century Christian, 1976), 52-54.

లిప్య మలియు చర్చ కొరకైన ప్రశ్నలు

1. అధ్యాయం 1 మొదటి భాగాన్ని ప్రకటన 22 చివరి భాగాన్ని చదువు. ఈ రెండు లేఖన భాగాలలో ఒకే రకమైన ఎన్ని ఆలోచనలను నీవు కనుగొనగలవు?
2. వేల సంవత్సరాల తరువాత జరుగబోయే సంగతులకు టైమ్ బేబుల్ యివ్వడం ప్రకటన ఉద్దేశం కాదని పాఠం చెప్పింది. 22:6-21లో ఆ విషయాన్ని స్థాపించే వచనాలేవి?
3. వచనాలు 7, 14లో ప్రకటనలోని ఆరవ, ఏడవ “ధన్యతలు” కన్పిస్తాయి. ఆరు, ఏడులను చర్చించు. ధన్యతలన్నిటిని రిప్య చేయి.
4. దేవదూతలు, “పరిశుద్ధులు” అనబడేవారి ప్రతిమల ఎదుట మోకాళ్ళానే దోషం కొందరు నేడు కూడ చేస్తారా?
5. 11వ వచనం మొదటి భాగం - తప్పు చేసినా, అవినీతిలో ఉన్నా అంగీకరించ బడుతుందని అర్థమా? అలా కాకపోతే దాని అర్థం ఏమని నీవు అనుకుంటావు?
6. “మన వస్త్రములు ఉడుకుకొనకుండు” పరలోక పట్టణంలోనికి మనం ప్రవేశించ లేము. “మన వస్త్రాలను” మనం ఎలా ఉడుకుకొంటాం?
7. 15వ వచనంలో “కుక్కలు” అనే మాటకు అర్థమేమి?
8. ఆత్మసంబంధమైన దాహాన్ని నీ వెన్నడైనా అనుభవించావా? ప్రభువు మన దాహాన్ని ఎలా తీర్చుతారు?
9. 18, 19 వచనాలను చర్చించు. మత ప్రపంచం వాక్యానికి కలిపి చెరిపే కొన్ని మార్గాలేవి? మత ప్రపంచం దానిలోనుండి ఎలా తీసివేస్తుంది?
10. “మరన్ ఆత” మాటకు అర్థమేమి? “ప్రభువైన యేసూ రమ్ము” అని అర్థ సహితంగా అనగలవా?
11. ప్రకటన పఠనంలో నీవు నేర్చుకున్న అతి ప్రాముఖ్యమైన సత్యమేది?